

Kulturdepartementet

Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Saksbehandler: Reidar Gjersvik
Direkte tlf.: +47 21 04 58 95

Vår ref.: 14/6890-4
Deres ref.:

Vår dato: 20.08.2014
Deres dato:

Innspill fra Kulturrådet til utredningen om kunstnerøkonomi

Kunstneres produksjons- og levekår ligger fortsatt etter den alminnelige velstandsutviklingen i det norske samfunnet, og har ikke blitt vesentlig bedret selv med de siste årenes politiske satsning på kultur. Dersom man videre fremover ønsker å prioritere innhold og formidling, er det avgjørende at produksjons- og inntektsforhold for de som skaper og utøver innholdet også løftes vesentlig.

Kulturutredningen som ble lagt frem i 2013 dokumenterer at kunstnerpolitikken har vært et relativt sett nedprioritert område de siste årene, og at det er betydelige inntekts- og levekårsmessige skjevheter mellom ulike kunstnergrupper. Slike forhold kan bidra til en sosioøkonomisk og kulturell skjev rekruttering til kunstneryrkene, hvilket både levekårsundersøkelser og andre undersøkelser har dokumentert. Tiltak for å bedre kunstneres levekår generelt, og samtidig veie opp for skjevhetene, er derfor viktige.

Det er ulike typer offentlige tilskudd som utgjør viktige deler av kunstneres inntekter. Prosjekttilskudd over kort og lang tid, innkjøpsordninger, momsfristak, driftstilskudd og stipender bidrar i sum til inntektsgrunnet, men det varierer hvordan dette kombineres innenfor hvert av kunstfeltene. Diskusjonen av innkjøpsordningene for litteratur viser eksempelvis hvor viktig disse er for dette kunstområdet.

Vurderingene må også ta utgangspunkt i erkjennelsen av at kunstneres levekår påvirkes av flere forhold. Innen billedkunstfeltet kan det eksempelvis synes som om det er en strukturell svakhet at formidlingsleddet i liten grad stimulerer til produksjon av kunst. Kulturrådet har for øvrig nettopp levert en utredning til Kulturdepartementet av forslaget om en regionalisering av Statens utstillingsstipend. Vi påpeker der at utstillingsstipendet er et viktig virkemiddel for kunstneres virke og arbeid, samtidig som det har et regionalpolitisk formål. Et annet eksempel på andre viktige forhold er svekkede inntjeningsmuligheter for mange kunstnere på musikkfeltet grunnet overgangen til digital distribusjon av musikk (se også Musikk i tall 2012.)

Kunstnere som opererer i det frie feltet arbeider i stor grad prosjektbasert. Det betyr at inntjeningen er avhengig av å klare å finansiere nye prosjekter. Dette gir en uforutsigbar og ustabil økonomisk situasjon, som raskt blir prekær dersom finansieringen uteblir for flere prosjekter. Dette er også noe

som har blitt påpekt i ulike utredninger av kulturnæringene, f.eks. i rapporten «To mål – to midler.» (Oxford Research / BI, 2010). Støtten fra de ulike ordningene innenfor Norsk kulturfond bidrar direkte inn i det frie feltet gjennom å bidra til å finansiere prosjekter. Størrelsen på Kulturfondet er derfor av stor betydning for kunstnerøkonomien i det frie feltet.

Vi vil videre peke på den økonomiske betydningen av en velfungerende opphavsrettslovgivning, ikke minst med tanke på digital bruk av åndsverk. Opphavsretten utgjør selve grunnlaget for kultur som næring og er en bærebjelke i kunstnernes økonomi. Det er avgjørende å hegne om skapernes rettigheter slik at kunstnerne i møte med den digitale teknologiens utfordringer sikres full råderett over sine verk, herunder også økonomisk utnyttelse av verkene.

Et annet viktig område for kunstneres økonomi er skatt og trygd. Kulturrådet publiserte på 90-tallet flere rapporter om dette området. I «Kunstneres skatte- og trygdeforhold» (Harboe, E., Norsk kulturråd rapport nr. 5, 1996) konkluderes det blant annet med at «kunstnere fremtrer som en lite homogen gruppe i forhold til skatte- og trygderegler», og at det derfor vil være stor variasjon i hvilke problemstillinger som er relevante, men at det «er et gjennomgående tema at kunstnerne møter et regelverk som ikke er utformet med sikte på deres situasjon. Dette bidrar til at oppfyllelse av opplysningsplikt (...) oppleves som en uforholdsmessig stor belastning.» Det pekes i rapporten «Kunstnere og trygd» (Eldergård, T., Norsk kulturråd rapport nr 15, 1999) på at kunstnere ikke kommer spesielt dårlig ut i forhold til reglene i folketrygden, og at den inntekstsutjevnen profilen i trygdens ytelser snarere er gunstig for kunstnere med lav lønn. Men at «hovedproblemet for mange kunstnere er lav inntekt og/eller svake ansettelsesvilkår. Disse kan i liten grad avhjelpest gjennom trygdesystemet. Løsningene må finnes innenfor de enkelte kunstfagene. En nøkkelfaktor er tilpasningen mellom antall utøvere og offentlig og privat kunstforbruk.» Videre sier Eldergårds rapport at «alle som ikke har fast ansettelse, har et særskilt behov for kunnskap om trygderegler og forsikringsmuligheter. Utfordringene er spesielt store for selvstendig næringsdrivende, men inkluderer også frilansere og arbeidstakere uten fast tilsetning.» Det er vårt inntrykk at mange av de forholdene og anbefalingene som synliggjøres i disse rapportene fortsatt er gyldige, ikke minst også i diskusjonen om kultur som næring.

Det er imidlertid behov for et nytt og oppdatert kunnskapsgrunnlag som kan bidra til å belyse de økonomiske realitetene innenfor de ulike kunstnergruppene. Det er særlig nødvendig med kunnskap om samspillet mellom de ulike tilskuddsordningene og om hvilke andre forhold som påvirker rammebetingelsene for kunstneres økonomiske situasjon. Med et slikt grunnlag vil man bedre kunne vurdere hvilke tiltak som vil være mest hensiktsmessige ut i fra den enkelte kunstnergruppens særskilte behov. Kulturrådet håper at den pågående utredningen av kunstnerøkonomien vil bidra med et slikt kunnskapsgrunnlag.

I Kulturutredningen anbefales det en tydeligere prioritering av kvalitet i stipend og prosjektstøtteordninger, slik at det i praksis gis mer til færre – dette som et kunstnerpolitisk tiltak. Kulturrådet er ikke uenig i prinsippet, men vil samtidig minne om at det med dagens ressursituasjon kan gi uønskede resultater, da vi allerede må foreta sterke prioriteringer mellom kvalifiserte søknader fra kompetente aktører. Eksempelvis er tildelingsprosenten for søknader under visuell kunst i Kulturfondet på 16 % av omsøkt sum, hvilket ikke reflekterer kvaliteten på søknadene. Effektene av en slik praksis bør derfor utredes nærmere.

Regjeringen har signalisert at den ønsker flere kilder til kulturfinansiering, bl.a. flere og større nasjonale stiftelser. Kulturrådet støtter dette, og ser ingen motsetninger mellom økt offentlig og privat kulturfinansiering. Tvert i mot kan det se ut til at det offentliges økte prioritering av kulturfeltet i det siste tiåret har generert mer privat kulturfinansiering, snarere enn det motsatte. Vi ser på bakgrunn av dette et behov for en fortsatt sterk offentlig finansiering.

Både nåværende og forrige regjering har et fokus på kulturnæringer. Kulturrådet støtter ambisjonene om å styrke inntektsgrunnlaget for aktører innen kulturnæringene. Det er spesielt positivt at det satses på å utvikle kulturnæringene i seg selv, og ikke bare som bidragsyter til andre næringer. Det er viktig at kvalitet ligger til grunn også for en satsning på næringsutvikling, og at tiltakene tar høyde for de utfordringene og arbeidsmåtene som særpreger de enkelte kulturnæringene. Kulturrådet setter pris på å ha fått en tydeliggjort rolle i dette arbeidet, i samspill med Innovasjon Norge, og ønsker også i fortsettelsen å bidra med kompetanse og kunnskapsgrunnlag om kulturnæringene.

Med hilsen

Yngve Slettholm
leder for rådet

Anne Aasheim
direktør

Reidar Gjersvik
avdelingsdirektør

Godkjent og ekspedert elektronisk